

2. Брифінг 1-го заступника голови Національної поліції України В. Трояна : [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1997202>.

Грига Марія Андріївна, науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування НАВС, кандидат юридичних наук

ДО ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА МЕХАНІЗМУ ЗЛОЧИНУ

Виникнення криміналістичної характеристики злочину як самостійної категорії науки пов'язане з науковими пошуками А. Н. Колесніченка. Саме у його роботі про основи розслідування окремих видів злочинів містився висновок про те, що «злочини мають і спільні риси криміналістичного характеру» [1, с. 14].

Після довгих дискусій наукове співтовариство у середині 70-х рр. минулого століття визнало конструктивну роль поняття «криміналістична характеристика злочину», проте, так і не дійшло єдності відносно її елементного складу. Так, Р. С. Белкин, здійснивши аналіз та порівняння думок вчених, дійшов висновку, що криміналістична характеристика являє собою абстрактне наукове поняття, яке включає характеристику вихідної інформації, дані про спосіб скоєння та приховування злочину, про особистість ймовірного злочинця та ймовірні мотиви і цілі злочину, про особистість ймовірної жертви злочину, про деякі обставини скоєння злочину (місце, час, обстановка), поєднані у систему [2, с. 229-230].

С. П. Митричев під ознаками, що мають криміналістичне значення, розумів типові ознаки злочинів, особливості даного виду злочинів, розкритих у способі скоєння злочину, його типових слідах, навичках злочинців, які його вчинили та злочинних зв'язках [3]. Н. П. Яблоков до змісту криміналістичної характеристики включав криміналістичні риси способу вчинення злочинів певного виду, типові слідчі ситуації

та характер інформації, яка підлягає з'ясуванню при розслідуванні Г41.

Продовжується наукова дискусія й дотепер. Однак, М. Л. Цимбал стверджує, що роботи останнього часу, незважаючи на пропозиції про зміни у визначенні чи структурі криміналістичної характеристики, які в них містяться, уявлення про неї істотно не змінюють [5, с. 181].

Ми вважаємо слушною думку С. І. Коновалова, який, здійснивши узагальнення позицій криміналістів, дійшов висновку, що вирішувати питання про структуру криміналістичної характеристики злочинів та її елементний склад необхідно з позицій відповідності її елементів вимозі містити слідову інформацію про злочин Г71.

Наше розуміння криміналістичної характеристики злочинів передбачає саме систему відомостей про криміналістично значущі ознаки виду (групи) злочинів та закономірні зв'язки між ними, які сприяють вирішенню завдань з розслідування злочинів. При цьому, елементний склад криміналістичної характеристики злочинів, на нашу думку, не є сталою категорією і залежить від ознак конкретної групи або виду злочинів. Тому ми вважаємо необґрунтованою вказівку на наявність абсолютно єдиних уніфікованих ознак для всіх злочинів.

Поняття «механізм скоєння злочину» з'явилося у науці криміналістиці завдяки працям О. Н. Васильєва. На його думку, механізм злочину - це процес скоєння злочину, в тому числі його спосіб та всі дії злочинця, що супроводжуються утворенням матеріальних та нематеріальних слідів, які можуть бути використані для розкриття та розслідування [7, с. 8].

В. О. Образцов розумів під механізмом злочину динамічну систему протиправних поведінкових актів, що реалізується у певних умовах, виразі, спрямованості та послідовності, а також зумовлені ними явища, що мають криміналістичне значення [8, с. 20].

Р. С. Белкин також вважав, що механізм злочину - це складна динамічна система, елементами якої є суб'єкт злочину, відношення суб'єкта до своїх дій та їх наслідків, спосіб злочину, злочинний результат, обстановка злочину та інші елементи, які

цілком можна віднести до складових криміналістичної характеристики.

Отже, думки вчених при визначенні змісту поняття «механізм злочину» також розійшлися. Аналізуючи різні позиції науковців щодо змісту механізму злочину, С. І. Коновалов в тому числі порівняв його із елементами криміналістичної характеристики. В результаті був зроблений висновок про повний збіг цих двох абстрактних понять. Однак, існування цих тотожних за змістом категорій у системі науки криміналістики обумовлене використанням поняття «механізм злочину» як елемента теоретичних та методологічних засад криміналістики. Поняття «криміналістична характеристика злочину» використовується як теоретична модель певного виду злочину у криміналістичній методиці розслідування [7].

На нашу думку, поняття механізму злочину та криміналістичної характеристики не є повністю тотожними. Зважаючи на вище викладені визначення, механізм злочину за змістом більше відповідає поняттю способу скоєння злочину, як динамічного елементу, який характеризує дії злочинця та виражається у певній взаємопов'язаній системі операцій та прийомів підготовки, вчинення та приховування злочину, що знаходять своє відображення у слідовій картині злочину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Колесниченко А. Н. Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / А. Н. Колесниченко - Харьков, 1967. - 22 с.

2. Белкин Р. С. Курс криминалистики : учебное пособие для вузов в 3 томах / Р. С. Белкин. - М., 2001. - Т. 3. - 394 с.

3. Митричев С. П. Методика расследования отдельных видов преступлений / С. П. Митричев // Криминалистика и судебная экспертиза. - Вып. 10. - Киев, 1973. - С. 28.

4. Яблоков Н. П. Криминалистические характеристики преступлений и следственные ситуации в методике расследования / Н. П. Яблоков. - М., 1984. - С. 116.

5. Цимбал М. Л. Розслідування пожеж (огляд місця події та проблеми застосування спеціальних знань : Гмонограф., за ред. д-ра юр. наук, проф. В. Ю. Шепітька] / М. Л. Цимбал. - Х. : Гриф, 2004 р. - 192 с.

6. Васильев А. Н. Проблемы методики расследования отдельных видов преступлений / А. Н. Васильев. - М., 1978. - С. 29-30.

7. Коновалов С. И. Соотношение криминалистической характеристики и механизма совершения преступления по делам о преступных нарушениях требований пожарной безопасности / С. И. Коновалов, Ю. А. Бондаренко // Теория и практика общественного развития. - М., 2011. - Вып. 8. - С. 210-214.

8. Образцов В. А. О некоторых перспективах интеграции и дифференциации знаний в криминалистике / В. А. Образцов // Актуальные проблемы советской криминалистики. - М., 1979. - С. 19-25.